

TIIRUTAJA

EESTI ORNITOLOOGIAÜHINGU TEABELEHT

NR 43 ♦ MÄRTS 2019

Aasta lind on salapärane öösorr

Triin Leetmaa, Renno Nellis, Aarne Tuule

.....
Esimene aasta lind oli Eesti kultuurmaastike suveööde väsimatu häälitseja rukkirääk. On sümbolne, et veerandsada aastat hiljem, 2019. aastal kannab aasta linnu auväärset tiitlit taas kord üks Eestimaa suveööde omanäolisemaid laulumeistreid, öösorr.
.....

Aasta linnu valimise traditsiooni algatas Eesti Ornitoloogiaühing 1995. aastal, olles teenäitajaks muu hulgas aasta puu, looma, orhidee, liblika ja mulla valimisele. Nende aastate jooksul on luubi alla sattunud nii haruldasi kui ka tavalisemaid linnuliike, kelle eluviise laiemale avalikkusele tutvustatakse. Öösorri varjulise eluviisi tõttu on see omapärane linnuliik väärimalt vähe tähelepanu saanud.

Omapärase laulu taga peidab ennast silmatorkamatu välimusega tagasihoidlik lind

Nii nagu rukkiräägulgi kostab öösorri häälikel suveööl enam kui kilomeetri kaugusele. Öösorri laulu võib võrrelda vokiketramise, veesorina või ka kassi nurrumisega. Omapärane laul on andnud ainest aukartustäratavale hulgate

öösorri rahvapärastest nimetustest: ketraja, vokilind, öösoru, hobuseorel, soristaja jpt. Laiemalt tuntud sorr-laulu kõrval võib öösorri esituses kuulda veel viletaolisi huikaid ning kumedaid tiivaplakse, mida isaslind mängulennul kuulda-vale toob. Seejuures on viimati mainitud inspireerituna öösorri tuntud ka kui ööplaksutajat, öölokku, kakk-kulli ja lärtskulli.

Mitmekeelse nimerägastiku taga on üsna silmatorkamatu välimusega tagasihoidlik lind. Ligikaudu rästasuurune tumepruuni-, halli- ja mustakirju ülapoole ning kollakaspruuni, musta viirutusega alapoolega öösorr jääb oma päevasel puhkekohal männi külgoksal või maapinnal enamasti märkamatuks. Keskkonda sulandumise oskust usaldab ta kogunisti nii palju, et läheb lendu alles viimases hädas ja kord jala eest lendu peletatuna maandub peatselt jälle, justkui laseks ta endale sada korda peale astuda. Sellest ka rahvapärane nimetus sajatallukas.

Öine tegutseja end pesavalmistamisega ei vaeva

Öösorr on oma nimele kohaselt aktiivne peamiselt ööpimeduses. Siis lendab ta osavalt liikumatuil tiivul liueldes, järsult suunda muutes ja putukaid jahtides ringi. Tema lemmiktoiduks on mitmesugused ööliblikad. *loe edasi lk 2 >>>*

Loe sellest lehest:

- 1 Aasta lind on salapärane öösorr
- 4 Kevadine hanede heidutusjaht ehk ristiretk põllupidajate vastu jätkub
- 5 Kui palju meil tänavu röövlind talvitas?
- 5 Tamme-kirjurähn – 2019. aasta teemalind
- 6 Eesti Looduse fotovõistlus
- 8 Aasta linnu joonistusvõistlus
- 9 Linnuhuviliste lood: Raul Viik
- 11 Suvise aialinnupäeviku viies hooaeg löi rekordi

.....
Tule öösorriõhtule!

Öösorriaastal on huvilistel võimalik tutvuda öösorri eluolu ja käekäiguga nii Eestis kui ka kaugemal. Tubastel linnuõhtutel räägime öösorrist ja vaatame kauneid fotosid. Suveöödel läheme aga loodusradadele otsima öösorre nende elupaikadest. Ettekandeõhtute ja loodusretkede toimumise ajad ja kohad leiad aasta linnu kodulehelt

www.eoy.ee/oosorr

ÖÖSORR
AASTA LIND
2019

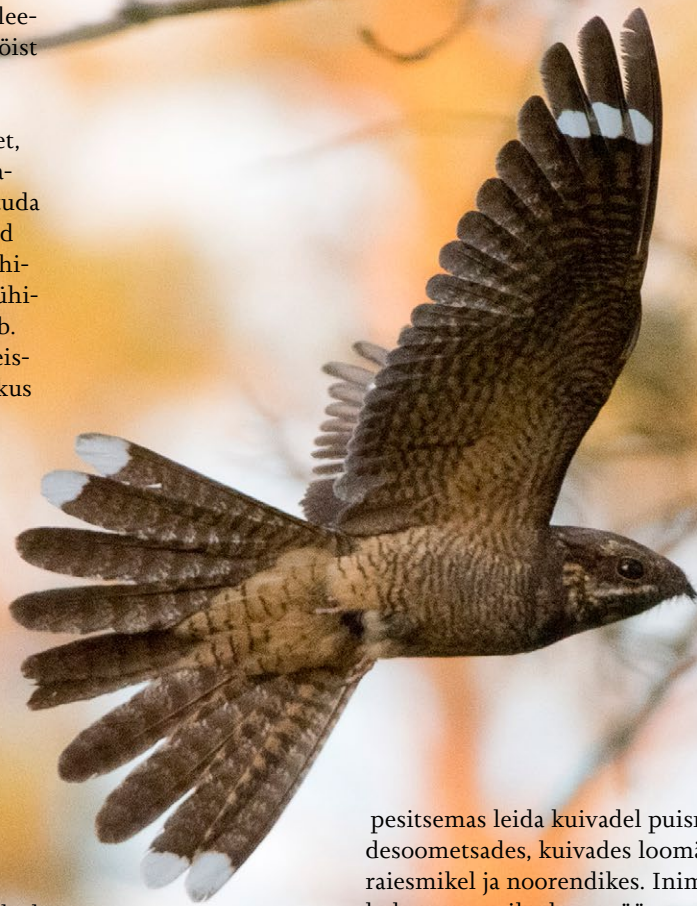
>>> lk1 Kontrast päevase laisklinnu ja öise sääsekulli vahel on nii suur, et Mart Mäger on oma raamatus „Linnud rahva keeles ja meeles“ spekuleerinud, kas ei pidanud ehk vanarahvas päevast ja öist öösorri kogunisti kaheks eri linnuliigiks.

Öösorri on peetud laisaks linnuks, sest selle asemel et pesa ehitada, muneb ta oma kaks valget, hallikate ja pruunikate laikudega muna otse maapinnale. Niimoodi võivad munad mõnikord sattuda isegi metsarajale või autoroopasse. Haudeperiood kestab öösorril napilt alla kolme nädala ning põhiliselt haub emaslind. Isaslind viibib pesal vaid lühikest aega hämarikus, kui emaslind saagijahil käib. Udusulis pojad kooruvad juuli alguses ning iseseisuvad umbes kuu vanuselt. Harvad pole juhud, kus öösorril on suve jooksul kaks kurna. Maaspesitseva linnuna on öösorri kurnad röövloomadele kerge saak ja seepärast tuleb soojast suvest võtta maksimum.

Väheneva arvukusega rändlind, kes eelistab hõredaid männikuid

Öösorri on rändlind, kes talvitub peamiselt Kagu- ja Lääne-Aafrikas. Pesitsusaladele Põhja-Aafrikas ja Euraasias saabub ta aprillis või mais. Öösorri pesitsusala piiriks läänes võib pidada Portugali, idas Mongooliat ja põhjas Soome keskosa. Euroopa populatsiooni suuruseks on hinnatud 0,6–1,1 miljonit paari. Eestis on öösorri ebaühtlaselt levinud haudelind, kelle arvukuseks hinnati 2013. aastal 10 000–20 000 paari. Tingituna peamiselt elupaikade hävimisest ja teisenemisest pesitus- ja talvitusaladel ning toidubaasi kahanemisest on öösorri arvukus viimastel kümnenditel nii maailmas tervikuna kui ka Eestis vähenenud. Seetõttu kahandati öösorri pesitsusaegset arvukushinnangut Eestis hiljuti 5000–10 000 pesitsuspaarile.

Eestis võib öösorri kohata aprilli lõpust septembrini. Üksikuid vaatlusi on olnud ka oktoobris. Öösorri eelistatud elupaigaks on hõredapoolsed nõmme- ja rabamännikud, samuti männisegametsade servaosad. Harvematel juhtudel võib öösorri

pesitsemas leida kuivadel puisniitudel, siirdesoometsades, kuivades loomännikutes ning raiesmikel ja noorendikes. Inimasulaid ja suuri kultuurmaastiku laamu öösorri enamasti väldib, sattudes sinna vaid rände ajal.

Öösorri kuulub Eesti kaitstavate liikide III kategooriasse kui väheneva arvukusega liik, mida ohustab elupaikade hävimine või rikkumine. Looduskaitse seaduse järgi tuleb kaitsealade või hoiualadega tagada vähemalt 10 protsendi teadaolevate öösorri elupaikade kaitse. Seetõttu on öösorri seatud mitme kaitseala üheks kaitse-eesmärgiks, kuigi eraldiseisvaid kaitsemeetmeid öösorri arvukuse suurendamiseks Eestis ei rakendata.

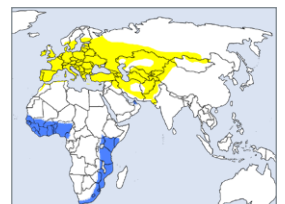
↑ Lennul säravad isaslinnu tiivaotstel ja sabanurkadel kriitvalged laigud.

Foto: Reet Sau

← Öösorri pesa rabamännikus. Maas pesitseva öösorri kurn on röövlindudele kerge saak.

→ Öösorri pesitsus- (kollane) ja talvitusalad (sinine).

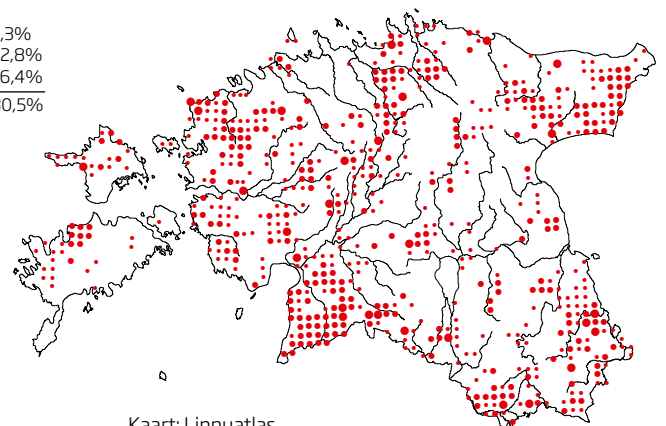
↓ Öösorri pesitsemine Eestis aastatel 2003–2009.

2003–2009
5 x 5 km

Kindel	28	1,3%
Tõenäoline	265	12,8%
Võimalik	341	16,4%
Kokku	634	30,5%

Foto: Arne Ader

Kaart: Linnuatlas

↑ **Öösorri kurn koosneb ühest või kahest munast, mis munetakse otse maapinnale.**

↓ **Öösorri pojad kooruvad juuli alguses ning iseseisvuvad umbes kuu vanuselt.**

Fotod: Arne Ader

Öösorlased

Öösorlased on öösorriliste seltsi suurim sugukond, kuhu kuulub ligi 100 liiki 20 perekonnast. Eestis pesitseb ainsa selle sugukonna esindajana öösorri (*Caprimulgus europaeus*).

Valdavalt öise eluviisi, keskmise suuruse ja pruunikirju sulestikuga öösorlased on levinud kõigil kontinentidel peale Antarktilise. Enamasti on tegu silmatorkamatute lindudega, keda on raske märgata

ning kelle kohta teatakse vähe. Oma salapärase elukommete tõttu on öösorlased saanud osaks mitme rahva folkloorist.

Mitu öösorlast kuulub ohustatud liikide hulka. Elupaikade kadumise kõrval peetakse öösorlaste arvukust mõjutavaks ohuteguriks lindude hukkumist autoteedel, mida soodustab öösorlaste komme teede läheduses saaki jahtida ning teedel puhata.

Osavad putukapüüdjad

Hoolimata oma väikesest ja nõrgast nokast püüavad öösorlased lennust putukaid. Selles on neile abiks eriline alalõua ehitus, mis võimaldab neil suu avada nii vertikaalses kui horisontaalses suunas. Peale selle on mitmel öösorlasel ülanoka tüvikul rida jäiku tundlike harjaselaadseid sulgi, mis aitavad tõenäoliselt samuti putukaid tabada.

Öösorlaste kuulmine on küll hea, kuid saagijahil sõltuvad nad siiski enim nägemisest. Nende suhteliselt suured silmad asuvad pea külgedel, tagades avarama vaatevälja. Erinevalt enamikust teisest lindudest on öösorlastel silma tagaosas võrkkesta all membraan, mis peegeldab kord juba silma läbinud valguse tagasi

võrkkestale, parandades nii märgatavalt linnu võimet näha ka pimedas.

Külmaga ei rabele

Külmade ilmade korral võivad öösorlased otsekui unne tarduda. Teadaolevalt ainsa linnuna võib uni-öösorri püsida taliuinaku-laadses seisundis nädalaid. Teised öösorlased võivad tardunne langeda vaid lühemaks perioodiks, mistõttu põhjapoolsed liigid rändavad talve tulekul soojematele aladele.

Öösorlased ei ehita pesa, vaid munevad otse maapinnale. Nende kurnad on enamasti väikesed, koosnedes ühest-kahest munast. Arvatakse, et ohu korral võivad öösorlased oma munad või väikesed pojad nokas ohutumasse kohta kanda.

Anna teada öösorridest!

Parim aeg öösorri loodusesse otsima minna on juuni lõpust augustini, mil soojadel öödel võib metsamaastikus kuulda öösorri omapärase laulujoru. Kutsume kõiki loodusesõpru võtma ette retki suveöödes ning teatama meile kohatud öösorridest. Väga oodatud on öösorrivaatlused majandatavates metsades väljaspool kaitstavaid alasid. Vaatlusandmeid saab edastada nii andmebaasi eElurikkus kui ka aprillis avatava kaardirakenduse kaudu.

Öösorri üks eelistatud elupaiku on nõmmemännik.

Foto: Renno Nellis

Teedel hukkunud lindude loendamine

Et üks öösorri arvukust mõjutavaid ohutegureid on hukkumine autoteedel, keskendutakse tänavu muu hulgas küsimusele, kuidas mõjub liiklus öösorile ja teistele linnuliikidele. Selleks palume teil kirja panna teedelt leitud hukkunud linnu öösorri kodulehe vastavas kaardirakenduses või andmebaasis eElurikkus. Kirja tuleks panna kõik hukkunud linnud, nii öösorrid kui ka teised linnuliigid, ja seda ka juhul, kui lind jääb liigini määramata.

Ühtlasi palume vabatahtlike abi hukkunud lindude loendamiseks transektoendusena, kus loendus tehakse kas jalgsi või jalgrattaga liikudes ning märgitakse üles kõik leitud hukkunud linnud. Selleks on öösorri kodulehel täpsem meetoodiline juhend ja kaardirakendus. Sel moel kogutud andmed võimaldavad juhuleidudest paremini hinnata hukkunud lindude tihedust ja hooajalisi erinevusi. Palume teedel hukkunud linnu loendada samadel teelõikudel võimaluse korral kevadest sügiseni mitu korda.

Öösorri näeb sageli autotulede valgel teelt lendu tõusmas.

Foto: Arne Ader

Kevadine hanede heidutusjaht ehk ristiretk põllupidajate vastu jätkub

Veljo Volke

Põllumeestel näib olevat kindel veendumus, et kevadine hanejaht põldudel on nende viimane ja ainus võimalus saagikadu vähendada. Seniste uuringute tulemused seda aga ei kinnita.

↓ Suur-laukhani on üks kolmest rändhaneliigist, kes kevaditi põllupidajatele meelehärmi valmistab.

Elmisel kevadel asusid põllumehed-viljakasvatajad nõudma endale õigust kevadel hanesid jahtida. Põhjuseks olevat vajadus kaitsta põlde. Eesti Ornitoloogiaühing väitis toona ja väidab praegugi, et kevadrändel olevate lindude surmamine pole põhjendatud, sest pesitsusaladele suunduvate lindude küttimine on teravas vastuolus põhimõttega, et pesitsuse eel ega ajal linde ei tapeta, ning et teisi võimalusi vilja kaitsta pole piisavalt uuritud ega kasutatud. Tänavuseks talveks olid põllumehed saavutanud keskkonnaministeeriumiga kokkuleppe kevadise hanejahti uuringu korraldamiseks. Ühingu ja teisi huvitatud pooli teavitati sellest jaanuaris. Uuringu tegemise eest vastutab keskkonnaamet ning välikatsetega Tartu-, Jõgeva- ja Virumaal kavatakse uurida, kas heidutusjahil on eeliseid linde mitte surmavate heidutusmeetmete ees. Ilmselt võrreldakse põllu servas paugutamist mõnele linnule pihta laskmisega.

Põllumeestel näib olevat kindel veendumus, et kevadine hanejaht põldudel on nende viimane ja ainus võimalus saagikadu vähendada. Seniste uuringute tulemused seda aga ei kinnita. Näiteks

Norras tehtud uuringu tulemusena leiti, et hanekehjude ennetamisel saavutatakse nii heidutusjahi kui ka tavalise hirmutamisega ainult piiratud edu ja kahe meetodi vahel olulist erinevust ei ole. Samuti on oluline hirmutamise sagedus: katse lühinokk-hane rändepeatuspaigas Norras näitas, et kaks korda päevas toimuv hirmutamine ei vähenda hanede põllukasutust. Küll aga vähendas 5–10 korda päevas toimunud hirmutamine hanede põllul viibimist oluliselt, kuni 78%. Seega võib öelda, et kui linde hirmutada järjekindlalt ja lähikonnas on olemas alad, kus linnud saavad rahulikult toituda, saab tavalist hirmutamist edukalt kasutada hanede eemalehoidmiseks kõige väärtuslikumatest ja kahjustustundlikumatest põllukultuuridest.

Eesti Ornitoloogiaühing ei toeta kevadist hanejahti, nimetatagu seda kuidas tahes. Kindlasti osaleme lähiajal algatava kolme rändhaneliigi (suur-laukhani, rabahani, valgepõsk-lagle) kaitse- ja ohjamiskava koostamisel. Kava koostatakse kahe aasta jooksul ja selles lepitakse kokku, mida on vaja teha, et kaitsta haneasurkondi ja leevendada hanede poolt põllumajandusele tehtavat kahju.

Foto: Anneli Palo

Vajalikud tegevused seoses hanede ja põllumajandusega

■ **Hanede seire vajab täiustamist.** Me ei tea piisavalt täpselt, kui palju, kus ja kui kaua meil kevadel ja sügisel hanesid-laglesid peatub.

■ **Hanede põldudelt peletamise mittesurmavate meetodite tõhusust ei ole analüüsitud.** Mujal tehtud teadusuuringute tulemused on kokku võtmata. Ka Eestis tuleks teha uuring, sest siinsed tingimused on teistsugused kui Rootsis, Norras või Hollandis.

■ **Tuleb koostada jahi** (sh kevadsuvised jahi) **mõju teaduslik analüüs** muu maailma kogemuste põhjal.

■ **Valgepõsk-lagle sügisjahil tuleb asuda täitma linnudirektiivi.** Laglesid võib lasta ainult erilubade alusel, millega määratakse, kus ja kui palju seda teha tohib. Sel juhul ei saa toimuda ka laglejahi-turismi. Eesti on Euroopa Liidu ainus riik, kus selline asi on võimalik.

■ **Hanedele peab nii sügis- kui ka kevadrände ajal olema tagatud piisav hulk hästi**

majandatud „rahualasid“. Selleks tuleb:

- Lõpetada linnujaht Natura 2000 linnualadel (muuta looduskaitseseaduses sätestatud hoiualade kaitsekorda).
- Suunata sügisene hanejaht kõlvikutele, mida haned kahjustavad.
- Jätkata ja laiendada rannaniitude taastamist ja hooldust, et tagada lindudele suurem looduslik toidubaas.
- Majandada kaitsealuseid poldreid hanedele soodsalt viisil.
- Koondada ja analüüsida kompensatsioonialade (söödapõldude) kohta saada olevat teavet; katsetada kompensatsioonialade loomist ja edu korral neid laiema kasutusele võtta.
- Taliteraviljade kasvupind suurenes 2005. kuni 2017. aastani 3,8 korda. See tähendab, et põllumehed on katnud hanedele rikkaliku toidulaua, mille need tänuga vastu võtavad. Üks võimalus „hanemure“ leevendada on see, et

hanerikastes piirkondades peavad põllumehed hakkama valima, mida ja kuhu külvata.

■ **Kõige kahjustushellematele suurtele põldudele võib külvata suvivilja, väiksematele, kuhu haned kiskjate kartuses tulla ei julge, talivilja.**

■ Põllulindude arvukus on pikaajalises languses ja Euroopa Liidu ühine põllumajanduspoliitika, sealhulgas keskkonnameetmed, ei ole põllulindude seisundit parandanud. Halvenemine on Euroopa Liitu kuulumise aastatel kiirenenud. Kui kasutada hanede põldudelt hirmutamiseks lärmakaid meetodeid (stardipüstolid, gaasikahurid), on sellel negatiivne mõju kõigile samal ajal samadel põldudel pesitseda proovivatele lindudele. **Hanede peletamisel tuleb võtta suund väiksetele heidutusmeetmetele (linnulaserid, droonid) ja muudele võtetele, mis põldude haudelinnustikku ei kahjusta.**

Kui palju meil tänavu röövlinde talvitas?

Ülo Väli

Kohatud röövlinnuliikide arv oli tänavu suhteliselt suur, kuid siiski väiksem mullusest tippaastast.

Röövlinnuseire käigus jälgitakse meie röövlindude arvukuse muutusi nii pesitsusajal kui ka väljaspool seda. Mõlemat tüüpi vaatlusi tehakse püsiseirealadel, aga kui kevadsuvine seire hõlmab kogu seireala maastikku, siis talvine seire keskendub ava-kultuurmaastikule, kuhu suurem osa röövlindude talviti koondub ning kus nad on hõlpsamini nähtavad kui metsas. Seirataivate liikide nimestikku kaasatakse ka elukommetelt röövlindudega sarnanev hallõgija. Talvitaivate röövlindude seiret alustati 2014. aastal ja esimese viie aasta kokkuvõtet saab lugeda ajakirja Hirundo 2018. aasta teisest numbrist. Sel talvel loendati talvitaivaid röövlindude 36 alal. Talvine röövlinnuseire kogub üha populaarsust: võrreldes möödunud aastaga lisandus seitse uut ala.

Loendatud röövlindude arv, keskmine asustustihedus (isendeid 100 km² kohta avakultuurmaastikul) ja variatsioonikoeffitsient (CV, %) Eestis 2019. aastal. Variatsioonikoeffitsient näitab leviku varieeruvust: mida väiksem see näitaja on, seda ühtlasem on liigi levik.

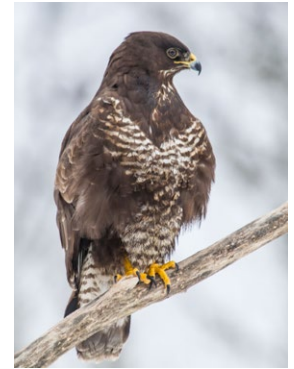
Liik	Arv	Asustustihedus	CV
Merikotkas	37	6,0	173
Kanakull	9	1,9	270
Raudkull	16	2,9	180
Hiireviu	41	7,4	108
Talivi	19	2,1	197
Kaljukotkas	1	0,2	583
Väikepistrik	3	0,4	413
Vöötakk	1	0,1	583
Värbkakk	3	0,7	346
Hallõgija	40	6,8	122

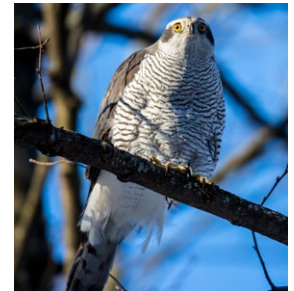
↑ Talvised röövlinnuseirealad Eestis 2019. aastal.

Kokku kohati 2019. aastal seirealadel 111 röövlindu 9 liigist, lisaks loendati 36 hallõgijat. Kohatud röövlinnuliikide arv oli tänavu suhteliselt suur, kuid siiski väiksem mullusest tippaastast, mil kohati 13 liigist röövlindude. Röövlinnustiku keskmine asustustihedus oli kuueaastase seireajaloo kõige väiksem. Närilistest sõltuvate röövlindude (viud, vöötakk) koguarvukus oli seniste seireaastate kasinamaid ning näiteks välja-loorkulli ei kohatudki. Teisi röövlindude nähti siiski võrdlemisi sageli. Tavalisemate röövlindude arvukuses ilmnes harjumuspärane geograafiline trend: Lääne-Eestis oli röövlindude keskmine asustustihedus suurem kui Ida-Eestis. Enamasti polnud erinevused siiski väga selged, Ida-Eestis leidis lihtsalt rohkem alasid, kus röövlindude üldse ei kohatud.

Arvukamateks ja ühtlaselt üle Eesti levinud liikideks osutusid taas hiireviu, hallõgija ja merikotkas. Hiireviu ja hallõgija asustustihedus oli siiski varasemaga võrreldes tagasihoidlik, merikotka oma seevastu üks suurimaid; selle liigi võidukäik kajastub ka talvise arvukuses. Talviu arvukust võib pidada keskmiseks: teda kohati tervelt üheksal alal, valdavalt Lääne-Eestis. Enamasti nähti üksikuid talviuisid, kuid Kilksamal (Pärnumaa) oli peatumas kaks, Oisus (Järvamaa) kolm ning kõrvuti paiknevatel Kasari (Pärnumaa) ja Vigala (Raplamaa) alal kummalgi neli isendit. Varasemast sagedamini kohati tänavu mõlemat haugast, nii kana- kui ka raudkulli. Erakordne oli tervelt kolme väikepistriku kohtamine. Asustustihedusi üle Eesti ekstrapoleerides võib hinnata, et möödunud talve veetis Eestis umbes 900 merikotkast, 1100 hiireviud, 300 talviud ja 1000 hallõgijat.

↑ Hiireviu. Foto: Kauro Kuik

↑ Kanakulli kohati varasemast sagedamini. Foto: Nele Verhovtsova

↓ Elukommetelt röövlindudega sarnanev hallõgija oli jätkuvalt arvukas.

Foto: Sander Sirelbu

Tamme-kirjurähn – 2019. aasta teemalind

Uku Paal

Tamme-kirjurähn on hiljuti Eestisse levinud linnuliik, mille vähenen arvukus ja spetsiifiline elupaigaelistus teevad tema jälgimise muude kaardistuste raames keerukaks. Õnneks on see rähniliik kevadel häälekas ja oma elupaigast hõlpsasti leitav. Tamme-kirjurähne saab kaardistada lihtsa meetodikaga ja osaleda võib iga linnuvaatleja.

Selleks et välja selgitada senine elupaikade hõivatus, oleks hea üle kontrollida kõik teadaolevad leiukohad ning

ühtlasi otsida liiki kaardistamata aladelt. Uute alade valikul võiks eelistada parke ja kalmistuid, kuid tamme-kirjurähn võib elutseda eri tüüpi lehtpuistutes – vanadest taluaedadest vääriselupaikadeni.

Tamme-kirjurähni elupaikade kaardistus võiks toimuda kahel esimesel märtsi nädalal, kuid arvestame ka hiljem tehtud vaatlusi.

Eesmärgiks on saada informatsiooni tamme-kirjurähni leviku ja arvukuse

hetkeseisu, elupaigavaliku ja temaga elupaika jagavate liikide kohta. Lisaks võib nende vaatluste käigus saada infot ka teiste kaitsealuste liikide kohta (nt valgeselg-kirjurähn, hallpea-rähn, väike-kirjurähn).

Täpsemat infot ja meetodika kirjeldust vt www.estbirding.ee/uudised/tamme-kirjurahn-dendrocopus-medius-teemalind-2019.

Foto: Sander Sirelbu

Roger Erikson. Loomafotode peaauhind.

Martin Vesberg. Loomafotode peaauhind noorte vanuserühmas.

Tiit Jürisson. Parim aasta linnu foto.

Eesti Looduse fotovõistlus

Detsembris selgusid ajakirja Eesti Loodus 2018. aasta fotovõistluse võitjad. Tänavu 19. korda toimunud võistlusele saadeti **1170 pilti 228 autorilt**, kellest 42 võistles noorte arvestuses. Võistluse kõiki auhinnatud pilte saab vaadata veebilehel www.loodusajakiri.ee/category/fotovoistlus/. Eesti Ornitoloogiaühing andis auhinnad parimate aasta linnu fotode eest. Noorte vanuseklassis sai auhinna Grete Johanna Korb ja üldarvestuses Tiit Jürisson.

Peeter Karask. Parim liigikaitse foto.

Martin Vesberg. Parim käituv looma foto auhind noorte vanuserühmas.

Grete Johanna Korb. Parim aasta linnu foto noorte vanuserühmas.

Remo Savisaar.
Parim käituv looma foto.

Martin Vesberg.
Loomafotode I auhind
noorte vanuserühmas.

Peeter Anijalg.
Parim linnalooduse foto.

MK. 2018

Madis Kruusmann. I koht 8-12-aastaste vanuserühmas.

Hanna Vinter. I koht 13-17-aastaste vanuserühmas.

Aasta linnu joonistusvõistlus

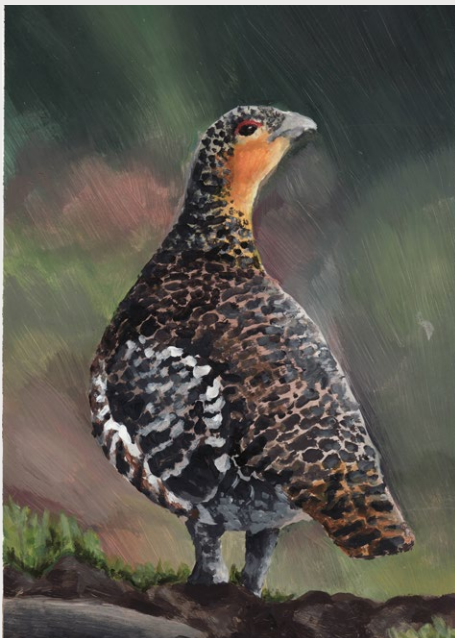
Eesti Ornitoloogiaühing andis 23. novembril üle auhinnad parimatele aasta linnu – metsise – joonistajatele. Joonistusvõistlusele laekus **4000 pilti** igas vanuses huvilistelt. Žürii hindas töid neljas vanuserühmas, auhind otsustati anda 18 joonistuse autoritele.

Joonistusvõistluse žüriisse kuulusid Tartu Kunstnike Liidu juhatuse esimees Markus Toompere, Tartu Lastekunstkooli direktor Piret Viirpalu, Tartu Ülikooli loodusmuuseumi kunstnik-kujundaja Margot Sakson, Eesti Jahimeeste Seltsi esindajad Kärölin Kiis ja Andra Hamburg ning Eesti Ornitoloogiaühingu metsise ekspert Ivar Ojaste. Kõiki tunnustatud töid saab vaadata ornitoloogiaühingu Facebooki lehelt bit.ly/metsis.

Preegel 2018

Kadi Preegel. I-II koht täiskasvanute arvestuses.

Annaliisa Lepik. II-III koht 13-17-aastaste vanuserühmas.

Arsenii Kukuk. I-II koht kuni 7-aastaste vanuserühmas.

Raul Vilk: „Hääled võiks endale selgeks teha, see annab hästi palju juurde“

Sellest kevadest hakkab Tiirutajas ilmutama uus rubriik „Linnuhuviliste lood“ ehk intervjuud inimestega, kellele linnud on südamelähedased. Rubriiki veavad **Liis Keerberg ja Tiiu Tali**.

Mis ajast sul linnuhuvi tekkis?

Lapsepõlvest. Olen pärit Ida-Virumaalt Ulvilt ja käisin palju metsas, hommikul läksin ja õhtul tulin. Toona käisin pigem uusi kohti avastamas, mitte veel lindude pärast. Meil oli talu – hobune, lehmad, sead, lambad, haned ja muskuspardiid. Parte meeldis mulle millegipärast lapsena lendu ajada. Selles mõttes hullud linnud, et neil ju kärbitakse tiibu, et nad ei lendaks. Aga alati ei jõutud õigel ajal tiibu kärpida ja nad lendasid üsna kaugemale. Näiteks üks part lendas kolme kilomeetri kaugusele naabrite maja katusele ja kukkus korstnasse.

Mis eriala inimene sa oled?

Olen õppinud Luual metsamajandust. Aga töötanud olen üldiselt ehitajana, praegu töötan Emajõe Veevärgis.

Millal sa linde määrama hakkasid?

Esimesed vaatlused panin kirja 2002. aastal, kui ma ei eksi. Mu isal oli hästi palju raamatuid – seiklusjutte, teadus-, tehnika- ja looduslast kirjandust. Tema riiulist leidsin Eerik Kumari linnumääraja ja selle abil tasapisi määrama hakkasingi.

Kas sul oli määramisel raskusi ka?

Väga suuri raskusi ei olnud, sest kohe alguses ma rannikule või veekogude äärde ei sattunud. Määrasin metsa- ja avamaastiku liike, nad ei ole nii sarnased ja seetõttu oli üsna lihtne liike eristada. Ühte määramislugu mäletan küll. Kuulsin kodu juures kuusemetsas huvitavat häält. Lähen metsa – vaikus. Toa juures kuulen jälle. Käisin niimoodi 3–4 korda metsa vahet ja lõpuks jäin metsa ootama. Tuli välja, et see ei olnudki linnuhääli. Karihiir ründas suurt rohukonna, see oli konna kisa. Konn oli temast 4–5 korda suurem, aga ikkagi sai hiir temast jagu, leidsin hiljem seal konna skeleti.

Mis oli sinu esimene binokkel?

Bushnell 12x50, see on ikka suur kobakas (naerab).

Oled teinud lindudele ka pesakaste...

Käisin mingi aeg kohalikus saekaatriis tööil ja seal tekkis palju ülearust materjali, lisaks oli vana-isal veel laka peal saelaudu. Talviti tegin neid,

kokku sai vast üle saja, aga praegu on see jäänud tagaplaanile. Enamik said kuldnokkadele, metsas ka rasvatihastele ja must-kärbsenäppidele. Üksikutes pesakastides olen kohanud veel sinitihast, puukoristajat, vahel harva ka väänkaela. Sageli on kimalasi ja vapsikuid, korra olen leidnud ka orava. Oli teine hunniku sammalt kasti vedanud, tõenäoliselt võisid tal seal ka pojad olla, aga kontrollima ei hakanud.

Suurematele lindudele oled ka kaste teinud?

Hakkasin tegema 3–4 aastat tagasi pesapakke, olen neid teinud õõnsatest haabadest, niimoodi sulanduvad need hästi maastikku. Eelmisel aastal oli kahel händkakk peal. Tuuletallajale ja kõrvukratsule olen ka pesakaste teinud, aga need ei ole veel asustatud. Ju on looduslikke pesapaiku nii palju, et tehispesale ei tule.

Kas sa pesakaste üles pannes arvestad ka vahemaid nende vahel ja sellega, milline võiks olla linu toidulaud ümbruskonnas?

Aias olen kuldnokkadele pannud kuuri seinale kaks pesakasti kõrvuti, meeter-kaks vahet. Väike vahemaa ei ole siiani probleemiks olnud, igal aastal tulevad sisse. Metsas võiks olla värvuliste pesakastide vahemaa 30–40 meetrit.

Kas sa kaste hooldad ka?

Jah. Kui jõuan, siis üldjuhul kaks korda aastas, suvel pärast pesitsust ja kevadel. Kevadel sellepärast, et talvel võivad sinna tekkida värbkaku tagavarad.

Keda sa värbkaku ladudest oled leidnud?

Hiljuti, kui käisin kaste puhastamas, leidsin 22 karihiirt, 8 uruhiirt, ühe sinitihase, oli ka üks põhja- või salutihane. See kõik oli vaid ühes kastis. Aga ühel aastal leidsin mitmest kastist kokku umbes 60 hiirt. Ma arvan, et igasse tihase mõõtu kasti värbkakk ikka ei mahu, lihtsalt kogub sinna varusid.

Oled sa pesakaarte ka täitnud?

Kui ornitoloogiaühinguga liitusin, siis sain esimesed pesakaardid suvepäevadelt ja hiljem käisin neid kontorist võtmas. Kunagi täitsin rohkem, kokku olen neid täitnud vast umbes 500.

Mõni hästi meelde jäänud linnuelamus?

Ühel talvel oli mu maakodu läheduses habekaku nähtud. Käisin korduvalt teda otsimas, aga ei leidnud. Siis läksin ühelt raielangilt kakupakke ära tooma, tulin tagasi, pakkudega käru taga, ja habekakk lendas auto eest läbi – üle tee puu otsa. See vaatlus on jäänud enda jaoks kõige ägedamaks elamuseks. Ootasin ja otsisin, ja lõpuks tuli lind täiesti ootamatult.

Foto: Triinu Tuudelepp

Mida soovitaksid algajale linnuvaatlejale?

Hääled võiks endale selgeks teha, see annab hästi palju juurde. Lisaks ehk see, et kui sa ei ole kindel, siis jäta liik kirja panemata. Sest valeinfo olgu parem olemata. Samas ära häbene oma arvamust välja öelda ja põhjendada. Isegi kui sa eksid, siis koos teistega õppides saad teada, mis sul valesti läks, ja niimoodi arened.

Fotod: Erakogu

Palju õnne, Eerik Leibak!

Eesti Vabariigi president Kersti Kaljulaid andis tänavu bioloogile ja looduskaitsele Eerik Leibakule **Valgetähe V klassi teenetemärgi**. Eerik on üks Eesti nüüdisaegse looduskaitse rajajaid ja Eestimaa Looduse Fondi esimesi töötajaid. Ta on tegelnud looduskaitsekorralduse (sealhulgas pärandkoosluste kaitse) ja ornitoloogiaga ning algatas Soomaa ja Alam-Pedja kaitseala moodustamise.

Palju õnne, Andres Kalamees!

Veebruari alguses tähistas Keskkonnaamet kümnendat tegutsemisaastat ja tunnustas tublimaid töötajaid ning parimaid koostööpartnereid hõbe- ja kuldmärkidega. Teiste partnerite seas sai **keskkonnaameti kuldmärgi** ka Eesti Ornitoloogiaühingu esindaja Andres Kalamees.

Selgusid möödunud aasta keskkonnateod

Keskkonnaministerium kuulutas 30. jaanuaril välja möödunud aasta parimad keskkonda panustajad.

■ **2018. aasta keskkonnateoks** tunnistati Laeva jõe taaselustamise ning tõugja ja tuura asustamise projekt, mille viis ellu MTÜ Eesti Loodushoiu Keskus.

■ **2018. aasta kõige keskkonnasõbralikumaks ettevõtteks** sai FreshGO OÜ keskkonnahoidliku e-kaubanduse arendamise eest.

Keskkonnasõbraliku tootmisprotsessiga kandideeris tunnustusele ka AS Kunda Nordica Tsement, kellele ornitoloogiaühing koostas kaldapääsukese elupaikade majandamise kava. Keskkonnateo konkursil kandideeris ornitoloogiaühing linnuatlasega.

Laeva jögi pärast taastamist.

Foto: Marko Kohv

Eesti Keskkonnaühenduste Koda tunnustas keskkonnanrubriike ja taunis vääriselupaikade kaitse takistamist

Ega hobune naftaga hästi ei võistle ja seepärast tuleb omale nupukaid nišše otsida.

FRUIT-KALEV PARTS, KULTUURIKADEEMIA DOTSENT

Eesti Keskkonnaühenduste Koda ühendab 11 keskkonnaorganisatsiooni

Eestimaa Looduse Fond
Eesti Ornitoloogiaühing
Eesti Roheline Liikumine
Balti Keskkonnafoorum
Eesti Üliõpilaste Keskkonnakaitseühing „Sorex“
Läänerannik
Nõmme Tee Selts
Stockholmi Keskkonnainstituudi Tallinna Keskus
Pärandkoosluste Kaitse Ühing
Tartu Üliõpilaste Looduskaitsering
Keskkonnaõiguse Keskus

Eesti Keskkonnaühenduste Koda valis 2018. aasta keskkonnateoks Postimehe ja Sirbi keskkonnanrubriigi. 2018. aasta juulis hakkas ajalehes Sirp ilmuma arvamuseveerg „Ökoloogika“, mis on hea näide keskkonnateemade põhjalikust ja pädevast kajastusest ajalehes. Möödunud kevadest pühendub kord nädalas keskkonnateemadele ka Postimehe rubriik „Meie Eesti“. Keskkonnaalastest saavutustest hinnati kõrgelt veel jooginõude korduvkasutuse korraldamist avalikel üritustel ja Sindi paisu avamist kaladele.

Keskkonnakirve said keskkonnaministeriumi met-saosakond ja asekanstler Marku Lamp vääriselupaikade kaitse takistamise eest. Tugevat konkurentsi kirvetiitli saajale pakkus seekord riigikogu, kes võttis vastu puidu masspõletamist võimaldava elektrituruseaduse muudatuse. Lõppenud aasta negatiivsema teona toodi veel välja Eesti Energia uus katse rajada Lüganuse valda Eesti suuruselt teine põlevkivikaevandus.

→ Sobilike elupaikade kadumine on haruldase liigi must-toonekure arvukuse vähenemise peamine põhjus.

Sirp
SIRP / ARTIKLID / TEADUS
06.07.2018

Sissejuhatus maailma päästmisse

„Ökoloogika“ arvamuseveerul hakkab järgneva aasta jooksul Sirbis ilmuma keskkonnateemade käsitusi.

ARHITEKTUUR
FILM
KIRJANDUS
KUNST
MEEDIA

AVELIINA HELM

Keskkonnateemadel kirjutamine on nagu õpetaja tüütu jutt kooliõpingis istujale – kuulata ei viitsi juba enam ammu, aga jutt otsa ka ei saa. Halbu teateid tuleb uksest ja aknast: metsade tulevik on tume, niidud on

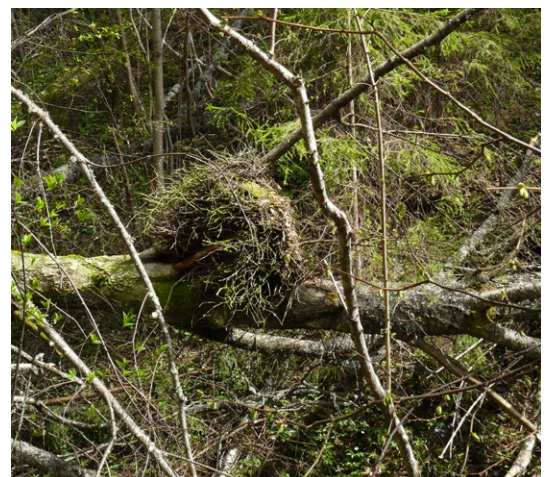

Foto: Anneli Palo

Suvise aialinnupäeviku viies hooaeg lõi rekordi

Meelis Uustal

Eelmisel aastal sündisid suvise aialinnupäeviku rekordid: osales 959 inimest, kes tegid 549 aias kookku 28 509 vaatlust.

Tehtud kirjed jagunesid järgmiselt:

- 16 170 lindude esmavaatlust,
- 2294 pesitsusvaatlust,
- 1497 muude selgroogsete vaatlust,
- 8115 taime ja putukate fenovaatlust ning
- 433 tolmeldajate vaatlust (mis tegelikult peidab endas 1260 taimeküllastuse kirjet).

Aedades kohatud linnuliikide arv kasvas ka sel aastal ühe liigi võrra, mis annab ennekõike tunnistust paranevast linnutundmisest. Seevastu kahanes keskmine pesitsusjuhtude, pesitsevate liikide ja kohatud loomaliikide arv. Kas see oli tingitud põuasest suvest, ebaõnnestunud 2017. aastast, muutustest aiaelustikus või millestki muust, annavad ehk veidi aimu 2019. aasta tulemused.

Seitse tähelepanekut 2018. aastast

- Putukate, taime ja osalt ka lindude fenoloogia näitas, et 2018. aasta varakevad oli viimaste aastate hilisem, kuid alates maist käis kevad sama rada sooja 2016. aastaga.
 - Talvise varakevade lõpetas soojaline saabumine 5. aprillil, millele järgnes kohe ka ulatuslik rändelaine: paari päevaga sisestati üle 2000 linnuvaatluse.
 - Urvalindudel oli ülivõimas invasiooniaasta: mullu nähti neid arktilisi värvulisi aedades 10-20 korda sagedamini kui muidu.
 - Aafrika lindude, eriti lepalingu, ööbiku, suitsupääsukese ja must-kärbsenäpi käekäik ei näita paranemismärke.
 - Aedades pesitses mullu varasemast vähem linde, kuid see oli ilmselt kehva 2017. aasta järelmõju.
 - Iga aastaga kohatakse aedades üha enam rebaseid ja metskitsi, seevastu mutte ja kärnkonna märgati vähem.
 - Võilill on 2018. aasta „supermeetaime“ tiitli omanik: tema õitel kohati aedades 20 liiki tolmeldajaid.
- Täpsemalt saab tulemuste kohta lugeda ornitoloogiaühingu kodulehelt www.eoy.ee/aed.

← Urvalinnul oli ülivõimas invasiooniaasta.

Foto: Kauro Kuik

959 inimest
549 aeda
28 509 vaatlust

↑ Suitsupääsukese kohtamise sagedus on võrreldes eelmiste aastatega langenud.

Foto: Kauro Kuik

↑ Looduskaitseala koondab mitut väärtuslikku elupaigatüüpi karide ja veealuste liivamadalike näol. Foto: Kadri Kauksi / Keskkonnaministeerium

↓ Aul on Eestis veel vähehoostatud, kuid langeva arvukusega liik.

Foto: Lea Tammik

Apollo meremadalik võeti kaitse alla

Keskkonnaminister Siim Kiisleri ettepanekul kiitis valitsus heaks Apollo meremadaliku looduskaitseala moodustamise, et **kaitsta Euroopas väärtustatud mereelupaiku** (karid ja liivamadalikud) ning väheneva arvukusega rändlinnuliigi **auli talvitusala**.

Hiiumaast kirdes asuva mereala piirkonda jääb mitu väärtuslikku ala, kus on esindatud loodusdirektiivi elupaigatüübid karid ja veealused liivamadalad. Veeline on moodustatavalt kaitsealalt teada seitse liiki: väikekajakas, aul, mustvaeras, hahk, hõbe- ja kalakajakas ning kaur. Auli jaoks on Läänemeri liigi tähtsaim talvitusala.

Suvine aialinnupäevik 2019

Ka sel aastal kutsub Eesti Ornitoloogiaühing aia- pidajaid täitma veebipäevikut, kuhu saab kir- ja panna aias tegutsevad linnud ja muud loo- dusvaatlused. Märtsist oktoobrini kestva suvise aialinnupäeviku algatuse käigus saab tundma õppida oma aia elurikkust ja aidata kaasa aialin- dude leviku uurimisele.

■ Suvist aialinnupäevikut saab pidada iga hivi- line, kel on aed linnas või maal. Osaleja märgib päevikusse üles, millised linnud aias tegutse- vad ja pesitsevad. Lisada võib andmeid taimede õitsemisaja, nähtud putukate, roomajate, kahe- paiksete ja imetajate kohta. **Päeviku täitmise algas 1. märtsil ja kestab 6. oktoobrini.**

„Aiasõbrad panevad kindlasti tähele, mis nende

aias toimub, ning päeviku pidamine on hea või- malus tundma õppida oma aias elavaid linde ja teisi loomi,“ julgustab suvise **aialinnupäeviku koordinaator Meelis Uustal** inimesi osalema.

■ Suvist aialinnupäevikut saab täita veebis aad- ressil www.eoy.ee/aed/. Samalt lehel leiab ka juhendid ja lindude määramisabi. Aialinnupäe- viku tegemisi kajastab pidevalt portaal **Loodus- kalender.ee**.

■ Suvine aialinnupäevik on suuruselt teine Eesti harrastusteaduse algatus, mis sai algu- se 2014. aastal. Eelmisel hooajal täitis aialinnu-

„Vaatlusi saab teha ka kortermaja hoovis või õuealal, sest paljud kortermajad on justkui linnuhotellid, kus pesitsevad näi- teks koduvarblased ja piiritajad.“

päevikut ligi tuhat inimest, kes tegid kokku üle 28 500 vaatluse. Kogutud andmete põhjal saab teada, milline on aialindude levik ja arvukus Ees- tis ning kuidas kulgeb lindude pesitsemine. Algatust veab Eesti Ornitoloogiaühing, toetab Keskkonnainvesteeringute Keskus.

Osale!

Anna teada saabuvatest rändlindudest!

Eesti Ornitoloogiaühing kogub teateid esimestest saabunud rändlindudest. Vaatlusi ootame näiteks kiivi- taja, põldlõokese, valge- too- nekure ja sookure kohta üle Eesti.

Märgi üles vaatluse kuu- päev ja kella-aeg, asukoht, nähtud liigid, isendite arv ja tegevus, võimalusel ka sugu ja vanus. Tähtis on, et näh- tud liigid oleksid õigesti määratud.

Vaatlusandmed saada aad- ressile feno@eoy.ee, sisesta rakenduses Legulus (legulus.tools) või andmebaasis PlutoF (plutof.ut.ee).

Lisainfo: Tiitu Tali, ornitofe- noloogiliste vaatluste koordi- naator, feno@eoy.ee.

Eesti Ornitoloogiaühing

Address: Veski 4, Tartu 51005
Telefon: 742 2195
E-post: eoy@eoy.ee
www.eoy.ee

Tiirutaja

Toimetaja: Ulvi Karu
E-post: ulvi.karu@eoy.ee
Teostus: Himanto
Tiirutaja ilmub neli korda aastas

Toetajad

Lehe väljaandmist on peale märgitud fotoautorite toetanud: **Keskkonnainvesteeringute Keskus**

ISSN: 1736-6844

6. aprill

kl 11-14

Linnalinnulaupäevak ehk LiLiLa Tartu loo- dusmaja pargis. Perepäeval saavad nii lapsed kui täiskasvanud meisterdada pesakaste, osa- leda linnuretkel ja tutvuda aasta linnuga. Roh- kem infot www.tartuloodusmaja.ee.

11. aprill

kl 17

Loodusõhtu „Öösorr - aasta lind“ lisaku kihelkonna muuseumis. Ornitoloog Renno Nel- lis räägib juttu ja näitab fotosid aasta linnust öösorrast. Rohkem infot www.eoy.ee/oosorr/.

16.-17. aprill

Õpilaste teadusfestival Eesti Rahva Mu- seumis. Ornitoloogiaühingu mängudes saavad külastajad teritada silma lindude loendamisel ja vaatlusel ning uurida, kuhu linnud talveks rändavad. Rohkem infot www.etag.ee.

20.-21. aprill

Lihavõtte linnuvaatluspäevad üle Eesti. Vaatle linde oma koduaias, jalutuskäigul met- sas, mere ääres või mujal. Pane kirja nähtud lii- gid ning edasta andmed Eesti Ornitoloogia- ühingule. Rohkem infot www.eoy.ee.

4. mai

kl 9-18

Linnumess Haekas Läänemaal. Külasta- jad saavad osaleda linnurallil, töötubades ning tutvuda loodusturismi ettevõtete tee- nustega. Rohkem infot [www.facebook.com/ events/493289221200686/](http://www.facebook.com/events/493289221200686/).

11. mai

Tornide linnuvaatluspäev üle Eesti. Rahvus- vahelisel rändlindude päeval koguneme torni- desse ja vaatleme linde kogunud ornitoloogide juhendamisel. Rohkem infot www.eoy.ee.

18. mai

kl 18-23

Muuseumiöö „Öös on mustreid“ Baeri majas Tartus. Tartus Veski 4 asuvas Baeri majas tegutsevad ühinged pakuvad tegevusi kogu perele. Rohkem infot muuseumioo.ee.

29.-30. juuni

Eesti Ornitoloogiaühingu suvepäevad. Suurimal iga-aastasel linnuhuviliste kokkusa- misel jagavad kogemusi Eesti loodusest ja selle uurimisest oma ala parimad. Rohkem infot www.eoy.ee.

Selles Tiirutajas kirjutavad

Triin Leetmaa kuulub ühingu nõukogusse ja on öösorriaasta meeskonna liige

Renno Nellis kuulub ühingu nõukogusse ja on öösorriaasta meeskonna liige

Arne Tuule kuulub ühingu nõu- kogusse, on Kotka- klubi juhatusel liige ning öösorriaasta vedaja

Liis Keerberg tegeleb linnusei- rete analüüsiga ning veab Tiiru- tajas persoonilu- gude rubriiki

Tiitu Tali on ornitofenoloogi- liste vaatluste koordi- naator ja veab Tiiru- tajas persoonilugude rubriiki

Ülo Väli juhü ühin- gus röövlinnu- töörühma ja koordineerib röövlinnuseiret

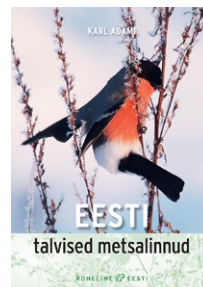
Veljo Volke on ühingu linnukaitse programmijuht

Soovitame!

Ajakiri Hirundo 2/2018

Detsembris ilmunud Eesti Ornitoloogiaühingu ajakirjast saab lugeda Olger Lehtsaare ja Tuul Sepa artiklit loomade linnastumise ja elutempo vahelistest seostest ning Ülo Väli kokkuvõtet talvitu- vate röövlindude arvukuse seirest. Avaldatud on ka Margus Kirssi ja Ülo Väli ülevaade kalakotka toitum- misbiotoopidest Eestis juhuvaat- luse analüüsi põhjal ning Jaanus Aua ja Arne Otsa artikkel urvalindude invasiooni dünaamikast eelmisel talvel Viljan- dimaal. Ajakirja saab osta ornitoloogiaühingu kontoriga ja lugeda veebis www.eoy.ee/hirundo/.

„Eesti talvised metsalinnud“

Raamatu autor on noor loodus- huviline ja -fotograaf **Karl Adami**. Raamatus on ära toodud 27 talvise metsalinnu kirjeldus ning iseloo- mustatud nende käitumist, levikut ja arvukust. Lisaks rohketele foto- dele jagab autor oma kogemuste põhjal näpunäiteid lindudele lähe- nemiseks ja nende jäädvustami- seks fotodele. Raamat on müügil

suuremates raamatupoodides ja kirjastuse Varrak veebi- lehel varrak.ee.

Postkastist

Ingrid R. kirjeldab linnuhuviliste meililistis lists.ut.ee talviste lindude vähesust:

„Ka Elva lähistes metsades on pigem vaikus, vaid surnuaias on näha-kuulda rohkem elu...“